

RÍMSKE STAROVEKÉ VEREJNÉ PRÁVO I.

Dejiny verejného práva – prednáška
JUDr. Ján Puchovský, PhD.

Staroveký Rím – periodizácia

1. Obdobie kráľovstva (753 – 510/509 pred n. l.)
2. Obdobie republiky (510 /509 – 27 pred n. l.)
 - obdobie ranej republiky (510/509 – 264 pred n. l.)
 - obdobie bojov Ríma za podmanenie Stredomoria (264 – 133 pred n. l.)
 - obdobie krízy republikánskeho zriadenia (133 – 27 pred n. l.)
3. Obdobie cisárstva (27 pred n. l. – 476 n. l. / *resp. 1453 n. l.*)
 - obdobie raného cisárstva/principátu (27 pred n. l. – 284 n. l.)
 - obdobie neskorého cisárstva/dominátu (284 – 476 n. l.)
 - *pokračovanie Rímskej ríše – Byzantská ríša (do r. 1453)*

Rímske kráľovstvo - úvod

- prevažne **predštátne obdobie**
- definitívny **prechod k štátnej organizácii** – reformy Servia Tullia (predposledný rímsky kráľ)

Rímske kráľovstvo - rozvrstvenie obyvateľstva

- Patricijovia (rímsky ľud – *Populus Romanus Quirites*)
- Plebejci
- Klienti
- Otroci

Rímske kráľovstvo - patricijovia

- 3 **kmene** (*tribus*): Ramnes, Tities, Luceres
- 1 kmeň = 10 **kúrií** (*curia*)
 - jednotky náboženské, vojenské a politické
 - na čele kúrie *curio*
- 1 kúria = 10 patricijských **rodov** (*gens*)
 - na čele rodu volený staršina (princeps gentis / pater)
- rody sa členili na **rodiny** (*familia*)
 - na čele rodiny *pater familias*

Rímske kráľovstvo - plebejci

- obyvatelia **rôzneho etnického pôvodu** s rovnakým politickým postavením
- **osobne slobodní** a nezávislí od patricijských rodov
- **bez politických práv** (do reforiem Servia Tullia)
- **povinnosti:**
 - platenie daní
 - služba vo vojsku

Rímske kráľovstvo – klienti a otroci

KLIENTI

- slobodní
- **závislí od patróna** – hlavy patricijskej rodiny (*pater familias*)
- vzájomné práva a povinnosti medzi patrónom a klientom

OTROCI

- malý počet
- **patriarchálne otroctvo** (otroci takmer ako členovia rodiny, spoločná práca otrokov a pánov)

Rímske kráľovstvo – štátne orgány

- kráľ
- magistráti
- senát
- ľudové zhromaždenia

Rímske kráľovstvo – kráľ (*rex*)

- **volený ľudovým zhromaždením** *comitia curiata*
- voľba **potvrdená senátom**
- **funkčné obdobie:** doživotne
- **právomoci:**
 - najvyšší veliteľ vojska
 - najvyšší sudca
 - najvyšší kňaz
 - právo predsedieť ľudovému zhromaždeniu a senátu
 - najvyššia administratívna a výkonná právomoc

Rímske kráľovstvo – magistráti

- výkonné orgány – **úradníci**
- **menovaní kráľom** na bližšie neurčené obdobie

Rímske kráľovstvo – senát

- **rada staršinov** patricijských rodov (*senex* = starec)
- členovia senátu **menovaní** kráľom
- **počet členov**: 100, neskôr 200 a napokon 300
- **kompetencia**:
 - **zákonodarná** (zákon prijatý ľudovým zhromaždením nadobúdal platnosť až po schválení senátom)
 - **volebná** (voľba kráľa bola platná až po schválení senátom)
 - **poradná** (kráľ sa so senátom radil o všetkých dôležitých vládnych a náboženských záležitostiach)

Rímske kráľovstvo – ľudové zhromaždenia (*comitia*)

- *Comitia curiata* – ľudové zhromaždenie, **organizované podľa kúrií** (na rozhodnutie potrebná nadpolovičná väčšina hlasov všetkých kúrií)
 - **právomoci**: uznávať sa na zákonoch, voliť kráľa a udeľovať rímske občianstvo
- *Comitia calata* – na ich zasadnutiach sa nehlasovalo
 - **právomoci**: inaugurácia kráľa, svedectvo pri zriaďovaní závetov a pri zmene rodovej príslušnosti + na ich zasadnutiach sa vyhlasovali sviatky

Rímske kráľovstvo – reformy Servia Tullia

- **dôvod:** nespokojnosť plebejcov s postavením bez politických práv
- **v rámci reforiem:**
 - uplatnenie princípu **timokratického** a **teritoriálneho**
 - odstránenie princípu genokratického
- **vytvorenie nového** typu **ľudového zhromaždenia** (*comitia centuriata*) a jeho **sprístupnenie plebejcom**
- **rozdelenie** slobodného **obyvateľstva podľa majetku** do niekoľkých kategórií (5 majetkových tried a iné)
- v rámci tried i ostatných skupín **vytvorené** tzv. **centúrie:** jednotky vojenské, finančné a politické

Servius Tullius – nové rozdelenie obyvateľstva

• Trieda/skupina	Majetok	Počet centúrií
• Jazdci	najbohatší	18
• 1. trieda	min. 100 000 assov	80
• 2. trieda	min. 75 000 assov	20
• 3. trieda	min. 50 000 assov	20
• 4. trieda	min. 25 000 assov	20
• 5. trieda	min. 11 000 assov	30
• Remeselníci		2
• Trubači		2
• <i>Proletarii / Capite censi</i>		1

Rímske kráľovstvo – *comitia centuriata*

- **ľudové zhromaždenie, organizované podľa centúrií**
(na rozhodnutie potrebná nadpolovičná väčšina hlasov všetkých centúrií – 97 zo 193)
- jazdci + 1. trieda – 98 hlasov = **politická prevaha najbohatších vrstiev** rímskeho obyvateľstva
- Na *comitia centuriata* sa prenieslo ťažisko politického významu, ktoré sa dovtedy nachádzalo v zhromaždení *comitia curiata*.

Servius Tullius – administratívno-teritoriálne rozdelenie rímskeho štátu

- *Tribus* – namiesto 3 kmeňov (*tribus*) 21 územných obvodov (*tribus*): 4 mestské, 17 vidieckych.
- odstránenie princípu genokratického + uplatnenie princípu timokratického a teritoriálneho – **definitívny prechod Ríma k štátnej organizácii**

Rímska republika – štátne orgány

- ľudové zhromaždenia
- senát
- magistráti

Rímska republika – ľudové zhromaždenia

- **Concilia** – neformálne schôdzky občanov. Osobitný význam mali iba *concilia plebis tributa*.
- **Contiones** – neformálne schôdzky občanov, ktoré zvolával magistrát aby občanom niečo oznámil, najmä aby ich oboznámil s návrhom zákona, ktorý chcel predložiť na hlasovanie v komíciách.
- **Comitia** – boli ľudové zhromaždenia vo vlastnom zmysle.
4 druhy komícií:
-curiata, -calata, -centuriata, -tributa

Rímska republika – *comitia centuriata*

- najvýznamnejšie ľudové zhromaždenie
- **kompetencia:**
 - **zákonodarná** (spočiatku prijímali všetky zákony, neskôr iba najdôležitejšie)
 - **súdna** (rozhodovanie o odvolaniach občanov proti trestu smrti alebo ťažkým telesným trestom)
 - **volebná** (volili vyšších riadnych magistrátov)
 - **administratívna** (napr. udeľovali a odníмали rímske občianstvo)

Rímska republika – *comitia tributa*

- sa vyvinuli z *concilia plebis tributa*
- **2 druhy:**
 - ***concilia plebis tributa*** – zasadnutiu predsedal plebejský magistrát, hlasovacie právo mali iba plebejci – uznávali sa na normách označovaných ako *plebiscita*
 - ***comitia tributa (v užšom zmysle)*** – zasadnutiu predsedal patricijský magistrát, hlasovacie právo mali všetci občania – uznávali sa na zákonoch (*leges*)

Comitia tributa – kompetencia

- **zákonodarná** (prešla na ne väčšina legislatívnej agendy centuriátnych zhromaždení)
- **súdna** (súdenie trestných činov, za ktoré sa ukladala najvyššia pokuta a pre odvolania proti pokutám, uloženým magistrátmi)
- **volebná** (volili nižších riadnych magistrátov)

Rímska republika – senát

- za republiky mimoriadne významný štátny orgán
- **počet členov:** 300, neskôr (v období krízy republikánskeho zriadenia) 600, 900 a napokon 1000
- **kreácia senátu:** nie voľba ale **menovanie formou zápisu do zoznamu senátorov** (**právomoc vykonať zápis:** najprv konzuli, neskôr **cenzeni**)
- členovia senátu – najmä bývalí magistráti (post senátora – vrchol politickej kariéry)

Senát – právomoci

- **v oblasti zákonodarstva:** zákony prijaté ľudovými zhromaždeniami potrebovali pre svoju platnosť súhlas senátu
- **súdna právomoc**
- **administratívna právomoc** sa týkala:
 - vnútorných vecí
 - správy financií štátu
 - vojenskej správy
 - zahraničných vecí
 - kultu

Rímska republika – magistráti

- výkonné (exekutívne) orgány, volení **úradníci rímskej republiky**
- dva základné **druhy úradníckych právomocí**:
 - ***imperium*** – vyššia právomoc – patrila niektorým z vyšších magistrátov (napr. konzulom a diktátorom)
 - ***potestas*** – nižšia právomoc – patrila všetkým magistrátom

Rímska republika – magistráti

Členenie magistratúr – najvýznamnejším je členenie vzhľadom na pravidelnosť obsadzovania funkcie a na spôsob voľby magistrátov **na:**

1) riadnych magistrátov (ich úrad sa obsadzoval pravidelne) **a mimoriadnych magistrátov** (ich úrad sa obsadzoval výnimočne)

2) vyšších magistrátov (volili ich *comitia centuriata*) **a nižších magistrátov** (volili ich *comitia tributa*)

Rímska republika – konzuli

- **vyšší riadni magistráti**
- **volení LZ** *comitia centuriata*
- boli **dvaja**
- **najvyšší riadni republikánski magistráti** – v podstate **kolektívna hlava štátu**
- **právomoci:**
 - velenie konzulskej armáde
 - vojenská správa
 - najvyššia administratívna právomoc + finančná právomoc
 - súdna právomoc

Rímska republika – cenzori

- **vyšší riadni magistráti**
- **volení** LZ *comitia centuriata* na 5 rokov
- boli **dvaja**
- **právomoci** (potestas + špeciálna *potestas censoria*):
 - sčítanie občanov a ich zadelenie do tried a centúrií
 - všeobecný dozor nad mravmi
 - zostavovanie zoznamu senátorov
 - v oblasti financií (napr. zadávanie verejných prác)

Rímska republika – plebejskí tribúni

- **nižší riadni magistráti**
- **volení** na *concilia plebis tributa*
- **počet:** najprv 2, neskôr 5 a 10
- **imunita** (= osobná nedotknuteľnosť) – porušenie trestané smrťou
- **poslanie** – ochrana plebejcov ako spoločenstva i jednotlivcov

Rímska republika – plebejskí tribúni

- **osobitné právomoci:**

- *ius intercessionis* – právo zmarenia akéhokoľvek aktu, ktorý mohol poškodiť plebejcov
- právo zakročiť proti osobe, proti ktorej bol tribún požiadaný o pomoc
- právo zvolávať *concilia plebis tributa* a predsedáť im